

Riktlinjer för nationella minoriteters rättigheter och förvaltning av finska språket

I december 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk. Därmed erkändes judar, romer, sverigefinnar, samer och tornedalingar som nationella minoriteter i Sverige. Samtidigt erkändes jiddisch, romani chib, finska, samiska och meänkieli som nationella minoritetsspråk. Det är upp till var och en att besluta om tillhörighet i en eller flera nationella minoriteter.

Syftet med *Europarådets ramkonvention* om skydd för nationella minoriteter är att skydda nationella minoriteters fortlevnad. Det innebär bland annat att all diskriminering av en nationell minoritet är förbjuden och staten måste vidta åtgärder för att uppnå jämlikhet mellan majoritetsbefolkningen och minoriteterna.

Syftet med *Minoritetsspråkskonventionen* är att skydda Europas kulturella mångfald. I dag finns ett stort antal minoriteter i Europa och vissa av minoriteternas språk riskerar att försvinna. Varje land väljer själva vilka nationella minoritetsspråk som ska skyddas, nivån på det skyddet och inom vilka geografiska områden skyddet ska gälla.

Lagkrav

Enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ska kommuner anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete.

Som grund till Österåkers kommuns riktlinjer för de nationella minoriteternas rättigheter ligger lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724), språklagen (2009:600), bibliotekslagen (2013:801), skollagen (2010:800), socialtjänstlagen (2001:453) och diskrimineringslagen (2008:567).

Minoritetslagstiftningen. Den 1 januari 2010 trädde lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen, 2009:724) i kraft. Lagen beskriver vilka rättigheter som de nationella minoriteterna har i hela landet och inom de speciella förvaltningsområden som finns för finska, meänkieli och samiska.

Språklagen konstaterar att den som tillhör en nationell minoritet ska ha möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt minoritetsspråk.

Bibliotekslagen slår fast att nationella minoriteter är en av prioriterade grupper som biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt.

Skollagen slår fast att förskolan ska medverka till att barn med ett annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål och att förskolan ska bidra till att ett barn som tillhör de nationella minoriteterna får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet. I skolan ska en elev som tillhör någon

av de nationella minoritetsgrupperna få modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk. Eleven behöver inte ha några kunskaper i språket och det finns inga krav på att det ska vara ett visst antal elever som vill ha modersmålsundervisning utan även en enskild elev har rätt att få modersmålsundervisning. Detta gäller även i förskoleklassen.

Socialtjänstlagen slår fast att kommuner ska verka för att det finns tillgång till personal som talar finska, meänkieli och samiska där det behövs för omvårdnaden av äldre personer.

Diskrimineringslagen har som ändamål att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter inom flera samhällsområden oavsett till exempel etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning.

Skärpt lag sedan 2019

2018 gjordes översyn av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk som har lett till de nya skärpta bestämmelser som har trätt i kraft den 1 januari 2019. Lagen innebär att kommuner ska informera de nationella minoriteterna om deras minoritetsrättigheter. Vidare ska kommuner samråda genom strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem. Kommuner ska främja barns och ungas inflytande. Därutöver ska kommuner genom aktiva åtgärder och handlingar främja och stödja nationella minoritetsspråkens och kulturens fortlevnad. Kommuner ska ta fram mål och riktlinjer i det minoritetspolitiska arbetet.

Lagen innehåller också skärpta bestämmelser för kommuner som ingår i förvaltningsområdet för finska som Österåker kommun gör sedan år 2010.

Österåkers kommun

I Österåkers kommun ska de nationella minoriteterna ha möjlighet att tillägna sig, bruka och utveckla sitt modersmål och utveckla sin egen kulturella identitet.

Kommunen ska arbeta långsiktigt med de nationella minoriteternas rättigheter utifrån övergripande riktlinjer som beslutas av kommunstyrelsen. Kommunens förvaltningar och verksamheter ska bryta ned riktlinjerna med tydliga mål och förankra handlingsplanen i sina verksamheter. Österåkers kommun ingår i förvaltningsområde för finska språket som ger den särskilda rättigheter.

Riktlinjerna beskriver kommunens arbete med de nationella minoriteterna rättigheter utifrån minoritetslagstiftningen. Riktlinjerna fördelar ansvaret mellan kommunens nämnder och förvaltningar och beskriver hur minoritetslagstiftningen implementeras i Österåkers kommun.

Nationella minoriteter

Nationella minoriteternas rätt till information

- Kommunstyrelsen/ Kommunstyrelsens kontor ska ansvara för att det finns övergripande information om de nationella minoriteternas rättigheter och kommunens ansvar enligt lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.
- Kommunstyrelsen/ Kommunstyrelsens kontor ska ansvara för att delar av kommunens webbsida är översatt till finska.
- Kommunstyrelsen/ Kommunstyrelsens kontor ska i samarbete med berörda nämnder utveckla former för kontinuerlig kartläggning av medarbetarnas kompetens i de nationella minoritetsspråken.

Nationella minoriteternas rätt till språk och kultur

- Kommunstyrelsen och berörda nämnder ska ansvara för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.
- Kommunstyrelsen och berörda nämnder ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.
- Kultur- och fritidsnämnden/kultur- och fritidsförvaltningen ska ha ansvar för att det finns litteratur, tidskrifter och annan media på de nationella minoritetsspråken samt de nationella minoriteternas historia och kultur på biblioteken.

Nationella minoriteternas rätt till inflytande

- Kommunstyrelsen ansvarar för att de nationella minoriteterna får möjlighet till inflytande i frågor som berör de och så långt det är möjligt samråda med de nationella minoriteterna i sådana frågor. Samråden kan vara tematiska med fokus på språk och kultur, barnomsorg och äldreomsorg.
- Samråden ska ske genom att kommunen för en strukturerad dialog med minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i kommunens beslutsfattande.
- Kommunstyrelsen ansvarar för att främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar.

Samordning och uppföljning

- Kommunstyrelsen ansvarar för att samordna arbetet med de nationella minoriteternas rättigheter.
- Kommunstyrelsen ansvarar för att följa upp berörda nämnders arbete med de nationella minoriteternas rättigheter. Uppföljningen ska utgå från riktlinjerna.

- Kommunstyrelsen ska redovisa kommunens arbete med de nationella minoriteternas rättigheter till uppföljningsmyndigheter.

Kompetensutveckling och rekrytering

- Kommunstyrelsen/Kommunstyrelsens kontor ska stödja kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter samt bistå med stöd och råd till kommunens nämnder och förvaltningar.
- Berörda nämnder ska verka för att det finns personal med kompetens i de nationella minoritetsspråken. Detta gäller i synnerhet de nämnder/förvaltningar som direkt möter kommuninvånare.
- Berörda nämnder ska kartlägga kunskaper i de nationella minoritetsspråken bland personalen och erbjuda fortbildning i minoritetsspråken och de nationella minoriteternas kultur.

Förvaltningsområde för finska språket

Förvaltningskommuner ska tillhandahålla förskola på finska helt eller till en väsentlig del samt informera föräldrar om detta. De ska också tillhandahålla äldreomsorg på finska helt eller till en väsentlig del samt informera den som söker bistånd inom ramen för äldreomsorg. Vidare ska kommuner beakta äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Rätt till använda finska i kontakter med kommunen

- Kommunstyrelsen och berörda nämnder ska ansvara för att enskilda kan använda finska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med kommunen.
- Kommunstyrelsen och berörda nämnder ska ansvara för att enskilda som använder finska i ett ärende har rätt till ett muntligt svar på finska. De har också rätt att få beslut och beslutsmotivering i ärendet översatt till finska, under förutsättning att de saknar juridiskt biträde.
- Kommunstyrelsen och berörda nämnder ska ansvara för att informera om att service lämnas på finska. Informationen ska innehålla uppgifter om servicen begränsas till vissa tider och vissa platser.

Rätt till kultur på finska

- Kultur och fritidsnämnden ska särskilt betrakta behovet av kulturella aktiviteter på finska. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av finska ska främjas särskilt. Har ansvar för att det finns litteratur, tidskrifter och annan media på finska på biblioteket.

Rätt till förskola på finska

- Förskole- och grundskolenämnden ska ansvara för att erbjuda barn, vars vårdnadshavare begär det, plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska.

- Vårdnadshavare som ansöker om förskoleplats för sitt barn ska tillfrågas om de önskar plats i en förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska.

Rätt till modersmålsundervisning i

- Förskole-och grundskolenämnden ska informera om rätten till modersmålsundervisning på samtliga nationella minoritetsspråk detta gäller även förskoleklassen.
- Förskole-och grundskolenämnden ska ansvara för att elever som tillhör de nationella minoriteterna ska få möjlighet att utveckla sitt minoritetsspråk.
- Rätt att utveckla sitt minoritetsspråk i grundskolan inklusive förskoleklassen, specialsolan, sameskolan och grundsärskolan gäller oberoende av om det är ett levande språk i hemmet eller inte.
- Rätt till att läsa ett nationellt minoritetsspråk i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har de elever som har goda kunskaper i språket.

Rätt till äldreomsorg på finska

- Socialnämnden och vård- och omsorgsnämnden/socialförvaltningen ska ansvara för att informera den som söker äldreomsorg om möjligheten till äldreomsorg på finska.
- Socialnämnden och vård- och omsorgsnämnden/socialförvaltningen ska ansvara för att den som begär det ska erbjudas en möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska.
- Socialnämnden och vård- och omsorgsnämnden/socialförvaltningen ska särskilt beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Kompetensutveckling och rekrytering

- Kommunstyrelsen/Kommunstyrelsens kontor ska stödja kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter samt bistå med stöd och råd till kommunens nämnder och förvaltningar.
- Berörda nämnder ska verka för att det finns personal med kompetens i de nationella minoritetsspråken. Detta gäller i synnerhet de nämnder/förvaltningar som direkt möter kommuninvånare.
- Berörda nämnder ska kartlägga kunskaper i de nationella minoritetsspråken bland personalen och erbjuda fortbildning i minoritetsspråken och de nationella minoriteternas kultur.

Samordning och uppföljning

- Kommunstyrelsen ansvarar för att samordna arbetet med de nationella minoriteternas rättigheter.
- Kommunstyrelsen ansvarar för att följa upp berörda nämnders arbete med de nationella minoriteternas rättigheter. Uppföljningen ska utgå från riktlinjerna.
- Kommunstyrelsen ska redovisa kommunens arbete med de nationella minoriteternas rättigheter till uppföljningsmyndigheter.

Granskning av hur minoritetspolitiken efterlevs

Internationella granskningar

Stater som undertecknar Europarådets konventioner om nationella minoriteter ska med jämna mellanrum lämna rapporter med information om rättsliga och andra åtgärder som gjorts för att uppfylla konventionerna. Rapporterna granskas av en rådgivande kommitté och en expertkommitté som gör så kallade granskningsbesök och då träffar regeringen och representanter för de nationella minoriteterna. Därefter är det upp till Europarådet att komma med rekommendationer.

Sverige har sedan anslutningen till konventionerna lämnat in flera rapporter och haft flera granskningsbesök. Sverige har fått en hel del kritik, särskilt innan lagskärpningen 2010, om att landet inte följer konventionerna och fortfarande finns det krav på förändringar inom olika områden. 2018 gjordes översyn av lagen som har lett till de nya bestämmelser som har trätt i kraft den 1 januari 2019.

Senast den 12 september 2018 lämnade Europarådets ministerkommitté en resolution om de nationella minoriteterna och samernas situation i Sverige.

Nationella granskningar

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har uppföljningsansvar för minoritetspolitiken och rapporterar årligen till regeringen om minoritetspolitikens utveckling och förvaltningsmyndigheters implementering av minoritetslagen. Länsstyrelsen och Sametinget belyser i sina rapporter särskilt minoritetspolitikens utveckling inom delområdena diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

Den senaste rapporten för 2017 visar att myndigheter visar ökad medvetenhet om minoritetspolitiska frågor, men det krävs fortfarande ytterliga insatser för att främja nationella minoriteters språk och kultur. Liksom tidigare år visar 2017: års uppföljning att personer som bor inom förvaltningsområden för finska, meänkieli och samiska har flest möjligheter att få sina minoritetsrättigheter tillgodosedda.